

ที่มาของพระอินทร์ในวรรณคดีไทย

พระอินทร์เป็นเทพที่ชาวไทยรู้จักกันดี คำานานต่าง ๆ ของทุกท้องถิ่นในประเทศไทยมักจะมีเรื่องพระอินทร์แทรกอยู่เสมอทั้งคำานานของไทยโดยตรง และเรื่องที่ได้รับมาจากพุทธศาสนา ตลอดจนถึงวรรณคดีไทยส่วนใหญ่ แม้กระทั่งในสำนวนพูดก็ยังมีว่า "เขี้ยวเหมือนพระอินทร์" หรือ "พระอินทร์มาเขี้ยว ๆ" ชาวไทยรู้จักพระอินทร์ในฐานะจอมเทพแห่งสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นผู้มีกายสีเขียวและมีรูปร่างงาม ถ้าชายใดงามมากก็มักเปรียบว่างามเหมือนพระอินทร์ ดังในลิลิตพระลอกล่าวชมโฉมพระลอว่า "รอยรูปอินทร์หยาดฟ้า"¹ ทั้งนี้เป็นต้น และเหตุผลข้อสำคัญที่ทำให้ชาวไทยรู้จักพระอินทร์ก็คือ พระองค์ทรงเป็นเทพที่มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้มีบุญผู้ทำความดีที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก และพระอินทร์จะทรงทราบได้ก็เมื่อแทนทิพยของพระองค์ คือ แทนบันฑูกับพลศีลาอาสน์อันอ่อนนุ่มจะกลายเป็นแทนที่แข็งกระด้าง² หรือบางที่เราก็มักใช้สำนวนว่า "ร้อนอาสน์" หมายถึงการที่ผู้มีบุญตกทุกข์ได้ยาก พอพระอินทร์ประทับบนแทน พระองค์ก็จะเกิดความร้อนรนจนต้องเสด็จทิพยเนตรทั่วมนุษยโลก เพื่อช่วยเหลือคนดีผู้กำลังได้รับความเดือดร้อน เราถือว่าพระอินทร์เป็นเทพผู้อุปถัมภ์คำานานพุทธศาสนา ทรงเป็นสัพบุรุษและเป็นพระอริยบุคคลด้วยเหตุที่บรรลุนิพพาน³ แต่เรื่องราวของพระอินทร์ใน

¹ ลิลิตพระลอ (พระนคร: คลังวิทยา, 2506), หน้า 5.

² พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, สังข์ทอง (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2500), หน้า 157.

³ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 10 พระสุตตันตปิฎก เล่ม 2 ทีฆนิกาย มหาวรรค สักกปัฏหสูตร (พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2514), หน้า 252.

หลายแห่งที่เรารู้จักกันดี เช่น ในรามเกียรติ์ก็กล่าวว่ พระอินทร์เคยคิดศีลถึง
 ขนาดลอบเป็นชู้กับเมียผู้อื่น ลักษณะนิสัยของพระอินทร์จึงมีที่แตกต่างกันเป็นอันมาก
 ทั้งนี้ก็เพราะพระอินทร์ที่ชาวไทยรู้จักนั้นมีโคมที่มาจากที่เดียว แม้ว่าความเชื่อเรื่อง
 พระอินทร์นั้นไทยจะรับมาจากอินเดียอย่างแนนอน แต่ที่มาของพระอินทร์ก็มาจากสอง
 แห่ง ทั้งจากวรรณคดีสันสกฤตของศาสนาพราหมณ์ และจากวรรณคดีบาลีของศาสนา-
 พุทธ ด้วยเหตุนี้เรื่องราวเกี่ยวกับพระอินทร์จึงมีปะปนกัน จนบางเรื่องบางตอนก็
 มีโคเกี่ยวข้องกันเลย และบางเรื่อง เช่น ลักษณะนิสัยของพระอินทร์ก็มีความขัดแย้ง
 กันอย่างมาก

วรรณคดีสันสกฤตนั้นกล่าวว่าพระอินทร์เป็นเทพสำคัญองค์หนึ่งของอินเดียมหาแต่
 โบราณ ดังปรากฏเรื่องราวและความสำคัญในฤคเวท อันเป็นวรรณคดีเล่มแรกที่เขียน
 เป็นภาษาสันสกฤตโบราณ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยที่ชาวอารยันแรกอพยพเข้ามาในอินเดีย
 ในสมัยนั้นพวกอารยันนับถือเทพต่าง ๆ มากมายหลายองค์ ดังที่มีกล่าวถึงบ่อย ๆ ใน
 ฤคเวท เน้นถึงคณะเทพจำนวน 11 องค์ 3 พวก แยกอยู่ใน 3 ภาคของจักรวาล
 คือ คณะเทพแห่งสวรรค์ บรรยายภาคและโลก ตำราในสมัยหลังจึงมักสรุปว่า
 "ทวยเทพในฤคเวทมี 33 องค์"¹ แต่ข้อสรุปนี้มีใช้จำนวนแน่นอนเสมอไป เพราะ
 บางครั้งเทพองค์อื่น ๆ ก็ได้รับการอ้างถึงว่ารวมอยู่ในจำนวน 33 องค์นี้ด้วย และ
 ยังรวมถึงเทพที่รวมกันเป็นคณะต่าง ๆ เช่น คณะเทพแห่งลมพายุ เป็นต้น เมื่อฤคเวท
 มีบทสวดสรรเสริญเทพต่าง ๆ เช่นนี้ จึงทำให้สรุปได้ว่าเทพเจ้าของชาวอารยันเมื่อ
 เริ่มแรกมีมากมายหลายองค์ แต่บทสวดสรรเสริญเทพแต่ละองค์มีความยาวไม่เท่ากัน
 เราจึงสามารถดูความสำคัญของเทพแต่ละองค์ได้จากความยาวของบทสวดสรรเสริญ
 ฤคเวททั้งหมดมี 10 มณฑล รวมบทสวด 1028 สุกตะ "ประมาณหนึ่งในสี่ของบทสวด
 ทั้งหมดเป็นบทสรรเสริญพระอินทร์" ก็มี 250 สุกตะ นอกจากนี้ชื่อของพระอินทร์ยัง

¹ Arthur A. Macdonell, A History of Sanskrit Literature

(2nd ed.; Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), p. 60.

มีส่วนร่วมอยู่ในบทสวดสรรเสริญเทพอื่น ๆ อีกมากกว่า 50 สุกตะ"¹ แสดงให้เห็นว่าในยุคแรก พระอินทร์เป็นที่รู้จักกันดีและมีคนนับถือมาก เป็นเทพที่เด่นที่สุดในคัมภีร์ฤคเวท เพราะพระอินทร์เป็นทั้งเทพแห่งพายุฝน ผู้ทำลายล้างอสูรแห่งความแห้งแล้งและความมืดแล้วจึงให้ฝนตก และทรงเป็นเทพนักรบที่นำชาวอารยันรบชนะพวกอื่น ๆ อันเป็นชนพื้นเมืองเดิมของอินเดีย สำหรับเรื่องนี้ผู้วิจารณ์ว่า

ในคัมภีร์พระเวท เทพนิยายที่สำคัญที่สุดซึ่งพรรณนาถึงภารกิจของพระอินทร์ได้คือเอาการสังหารอสูรร้ายชื่อ วฤตระ เป็นจุดสำคัญ อสูรร้ายคนนี้เป็นผู้กักน้ำ (คือฝน) และกั้นดวงอาทิตย์ไว้ และเป็นผู้ทำความกาหลอหลอนในจักรวาลให้มีตัวตนขึ้นมาจริง ๆ เมื่อพิจารณากันในแง่ประวัติศาสตร์แล้ว เทพนิยายเรื่องนี้อาจเป็นตัวแทนการที่พวกอารยันซึ่งได้รับการบันทึกลงจากพระอินทร์ผู้เป็นยอดนักรบพิชิตอินเดียก็ได้ เมื่อมองในแง่เทพนิยายแล้วการทำลายล้างอสูรวฤตระ และต่อมาที่ปล่อยสิ่งที่เป็นแก่นแท้ที่จำเป็นสำหรับชีวิต คือ น้ำ ความร้อน แสงสว่างนั้น เมื่อเปรียบเทียบดูแล้วอาจถือว่าเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสรรพโลกและจักรวาล เป็นต้น ก็ได้²

¹ Arthur Berriedale Keith, The Religion and Philosophy of the Veda and Upanishads Part I, Vol XXXI of Harvard Oriental Series, ed. Charles Rockwell Larman (Delhi: Motilal Banarsidass, 1970), p. 124.

² R. N. Dandekar, "Brahmanism," Sources of Indian Tradition, ed. Wm. Theodore de Bary (New York, N. Y., : Columbia University Press, 1958), p. 13.

วรรณคดีสมัยต่อมาจากสมัยพระเวทก็ยังคงกล่าวถึงพระอินทร์ ทั้งในแง่ความสำคัญทางศาสนาและการเกี่ยวข้องกับเทพองค์อื่น ๆ ตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวกับวีรบุรุษและสตรีในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ควบ เพียงแต่ในสมัยต่อมาเมื่อเกิดความนิยมนับถือเทพองค์ใหม่ จนถึงนับถือพระเป็นเจ้าสูงสุด 3 องค์ คือ พระวิษณุ พระอิศวร และพระพรหมแล้ว ความสำคัญของพระอินทร์ก็ลดลงไปกลายเป็นเทพชั้นรองลงมา และอยู่ในอำนาจของพระเป็นเจ้าทั้งสามองค์คนใดคนหนึ่ง ความประเพณีของพระอินทร์ก็เสื่อมทรามลงถึงขนาดลอบเป็นชู้กับภรรยาฤๅษี ลักทรัพย์ผู้อื่นและฆ่าพราหมณ์ จนเป็นเหตุให้ถูกสาปอย่างน่าอัศจรรย์ ต้องเสียมฤตยิลงไปในบางครั้งหมดอำนาจก็มี อย่างไรก็ตามแม้พระอินทร์จะมีผู้นับถือน้อยลง แต่พระองค์ก็ยังเป็นที่รู้จักกันดีอยู่นั่นเอง ในสมัยหลังเมื่ออินเดียมีลัทธิศาสนาต่าง ๆ เกิดขึ้นใหม่ ก็ยังคงกล่าวถึงและรับเอาพระอินทร์เข้าไว้เป็นเทพในศาสนาตน เช่น ศาสนาเชน มีเรื่องเล่าถึงพระเจ้าโทมุหะ เป็นภาษาเชน มหาราษฎริว่า พระเจ้าโทมุหะไปรคให้จัดงานเทศกาลฉลองพระอินทร์ตามวาระที่เคยจัด โดยยกทรงพระอินทร์ขึ้นและจัดการบูชาอย่างใหญ่ แต่ต่อมาทรงพระอินทร์ก็ถูกทอดทิ้งและเหยียบย่ำ เป็นเหตุให้ทรงสลัดสังเวชพระทัยจนทรงรู้งูแฉง เห็นธรรมและออกบวรพชตามลัทธิศาสนาเชน¹ นอกจากนี้อุคตราชยานสูตร ซึ่งอยู่ในคัมภีร์ทางศาสนาเชนก็ยังเล่าถึงพระอินทร์ว่าทรงแปลงร่างเป็นพราหมณ์มาทดลองพระทัยราชฤๅษีนิมิ เมื่อทราบวาระราชฤๅษีนิมิได้ทวนไหวทอสมบัตินทางโลก พระองค์ก็คืนร่างแล้วครวระทานพร้อมกับประกาศายของวัตรของท่านอื่นเป็นการแสดงความสุขสงบในชีวิตแบบอนาคาริกของศาสนาเชน²

¹ A. C. Woolner, Introduction to Prākṛit (Delhi: Motilal Banarsidass, 1975), pp. 142 - 3.

² A. L. Basham, "Jainism and Buddhism," Sources of Indian Tradition, ed. Wm. Theodore de Bary, pp. 66 - 8 อางจาก Uttarādhyāyana Sūtra, 9.

ศาสนาพุทธเองก็ถือว่าพระอินทร์ เป็นเทพที่คอยปกป้องศาสนาพุทธโดยตรง เรื่องราวของพระอินทร์จึงปรากฏแพร่หลายในวรรณคดีบาลี ซึ่งเป็นวรรณคดีทางศาสนาพุทธ แม้แต่ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ทางศาสนาโดยตรงและถือเป็นวรรณคดีด้วย ก็ยังมีเรื่องกล่าวถึงพระอินทร์ในสมัยพุทธกาลหลายครั้ง วรรณคดีบาลีเรียกพระอินทร์ว่า ท้าวสักกะ และมีคำอธิบายภายหลังว่า "สกุโกติ อินฺโท"¹ (พระอินทร์ก็คือท้าวสักกะนั่นเอง) ท้าวสักกะเคยลงมาเฝ้าทูลถามปัญหาพระพุทธเจ้าที่อินทสาลคูหา ใกล้พระนครราชคฤห์ เมื่อพระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ทำให้ท้าวสักกะประกาศความยินดีด้วยเห็นอำนาจประโยชน์ 6 ประการ และเป็นผู้มีดวงตาเห็นธรรมว่า สิ่งใดเกิดขึ้นก็ย่อมมีความดับเป็นธรรมดา² วรรณคดีบาลีชั้นหลัง ๆ ทั้งพวกอรรถกถา เช่น ชาคกัฏฐกถา และขัมมปทัฏฐกถา และพวกอื่น ๆ ล้วนกล่าวถึงบทบาทของพระอินทร์ที่มีแทรกอยู่ในเรื่องราวต่าง ๆ ด้วย ชาคกเรื่องสำคัญเช่นเรื่องเวสสันดรชาคกที่เรารู้จักกันดี เพราะถือว่าพระเวสสันดรเป็นพระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมีเพื่อจะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นชาติสุดท้ายก็ว่า พระอินทร์เกี่ยวข้องในเรื่องหลายตอน เริ่มตั้งแต่ประทานพร 10 ประการ ให้แก่พระนางมุลลิตีมเหสีของพระองค์เพื่อจะได้จุติมาเกิดเป็นนารดาพระเวสสันดรโพธิสัตว์ ต่อมาเมื่อพระเวสสันดรถูกเนรเทศออกจากเมืองไปบวชเป็นฤๅษีอยู่เขาวงกต พระอินทร์ก็แปลงองค์เป็นพราหมณ์ลงมาขอพระมัทรี เพื่อจะให้พระเวสสันดรได้บำเพ็ญทานาน เมื่อได้พระมัทรีแล้วพระองค์ก็ถวายคืน พร้อมกับแสดงคนให้พระเวสสันดรรู้จักและประทานพร 8 ประการแก่พระเวสสันดร อันเป็นเหตุให้พระองค์ได้กลับไปครองเมืองและพบโอรสธิดาคด้วย นับว่าพระอินทร์เป็นเทพผู้ทรงมั่นในศีลธรรมอันดี และทรงเชิด

¹ G. P. Malalasekera, Dictionary of Pāli Proper Names (London: Luzac & Company Ltd., 1960), Vol I, p. 308 อ้างจาก J.v. 115.

² พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 10, เรื่องเดิม, หน้า 252 - 4.

ซูยูที่กระทำความดี

แม้วรรณคดีบาลีจะมีการอธิบายว่า พระอินทร์คือท้าวสักกะ แต่พฤติกรรมของพระอินทร์ที่กล่าวถึงในวรรณคดีบาลีก็เห็นได้ชัดว่า แตกต่างจากพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตมาก ดังเช่นที่ Rhys Davids ให้ขอแนะนำไว้ว่า "ท้าวสักกะในวรรณคดีบาลีกับพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตนั้นเป็นเรื่องคนละที่คนละ เพราะไม่มีอุปนิสัยส่วนตัวของท้าวสักกะข้อใดเลยที่จะเหมือนกับพระอินทร์¹ แม้สมญาบางสมญาจะแสดงว่าเป็นเทพองค์เดียวกัน แต่ก็มีเรื่องราวอธิบายไว้แตกต่างกัน เช่น ชื่อหนึ่งของพระอินทร์ว่า สหัสเนตร วรรณคดีสันสกฤต มีเรื่องเล่าในรามายณะ มหาภารตะและกถาสรีตสาครวา พระอินทร์ไคนามเช่นนี้ก็เพราะลอบเป็นชู้กับนางอหฺลยา ภรรยาฤๅษีเคาคณะ ซึ่งรวมเกียรติของไทยว่าเป็นนางกาลอัจนา ภรรยาฤๅษีโคคม ครั้นฤๅษีทราบเรื่องจึงสาปให้พระอินทร์มีอวัยวะเพศสตรีปรากฏเต็มกาย จนไคนามว่า สโยนิ หรือ สหัสโยนิ แต่เมื่อพระอินทร์อ้อนวอนฤๅษีจึงเปลี่ยนคำสาปเป็นว่าให้พระอินทร์มีตาเต็มกาย จึงได้ชื่อใหม่ว่า สหัสเนตร ส่วนวรรณคดีบาลีว่า สหัสเนตร แปลว่า มีตาพันหนึ่งตีความหมายว่า มีความสามารถคิดข้อความค้างพันเรื่องได้ในเวลาครู่เดียว² เห็นได้ชัดว่าชื่อที่เหมือนกันนั้นเป็นการยืมกันมา อย่างไรก็ตามแม้เรื่องราวและอุปนิสัยของพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤต และวรรณคดีบาลีจะไม่เหมือนกันก็ตาม แต่ในบางเรื่องก็ยืนยันได้ว่า พระอินทร์ในวรรณคดีทั้งสองนั้นมีสิ่งที่ตรงกัน เช่น ทรงดำรงฐานะเป็นจอมเทพและมีได้ครองตำแหน่งอย่างถาวร แต่มีการเปลี่ยนไปตามวาระ ผู้นั้นก็อาจจะเป็นพระอินทร์ได้ อีกประการหนึ่ง เรื่องราวในวรรณคดีบาลีก็มีมาภายหลังวรรณคดีสันสกฤตยุคแรก จึงอาจสรุปได้ว่า ค่ายเหตุที่พระอินทร์เป็นเทพที่รู้จักกันดีในหมู่ชาว

¹ Malalasekera, loc.cit.

² พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม 15 พระสุตตันปิฎก เล่ม 7 สังยุตตนิกาย สคาถวรรค สักกสังยุตต์, หน้า 319;

Malalasekera, op.cit., p. 958.

อารยัน และเป็นเทพที่ได้รับความนิยมนับถือมาแต่เดิม ฉะนั้น เมื่อมีศาสนาพุทธเกิดขึ้นในอินเดีย ความนิยมกล่าวถึงเทพองค์นี้ยังมีอยู่ เพียงแต่คิดเพี้ยนกันไปบ้าง คือ กล่าวถึงในแง่ที่ดี เป็นไปตามความเชื่อทางศาสนาพุทธ ความนิยมนับถือพระอินทร์นั้นมิได้อยู่ทั่วไป แม้ในศาสนาเชน ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยใกล้เคียงกับศาสนาพุทธก็มีพระอินทร์เช่นกัน และลักษณะนิสัยของพระอินทร์ในศาสนาเชนก็จะ เป็นไปตามความเชื่อทางศาสนาเชน ส่วนพระอินทร์ในศาสนาพุทธเป็นสัพบุรุษ ความประพฤติกของพระองค์ต้องเหมาะสมกับการเป็นเทพผู้คุ้มครองศาสนา ฉะนั้น แม้วรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลีจะกล่าวถึงพระอินทร์กันคนละทัศนะ ก็ยังเห็นได้ว่า พระอินทร์ในวรรณคดีบาลีนั้นมีรากฐานที่มาจากพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตนั่นเอง เพราะแม่แต่สมญานามต่าง ๆ ก็ตรงกัน เพียงแต่จะตีความหมายออกไปให้ต่างกันเท่านั้น แต่ก็ได้ชี้ชัดว่า เหตุการณ์ที่ทำให้พระอินทร์ได้รับนามแต่ละนามนั้น วรรณคดีสันสกฤตอธิบายไว้อย่างตรงไปตรงมามากกว่าของบาลีซึ่งดูจะเป็นการเล่นความ หรือตีความเอาจากชื่อที่เคยเป็นของเดิมในวรรณคดีสันสกฤตมากกว่า

วรรณคดีไทยส่วนใหญ่ก็ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีอินเดีย ทั้งวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี ทั้งนี้เป็นเพราะไทยรับรากฐานทางวัฒนธรรมจากอินเดียมาช้านาน ก่อนที่เราจะตั้งอาณาจักรสุโขทัยเสียอีก¹ ไทยมีความเชื่อทั้งในลัทธิศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธปะปนกัน จนยากที่จะแยกออกได้ และแม่ไทยจะนับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ ก็ยังมีหลักฐานปรากฏว่าพุทธศาสนาแบบมหายานเคยรุ่งเรืองในดินแดนแถบนี้ และนิกายมหายานก็มีความเชื่อในเรื่องลัทธิศาสนาพราหมณ์ปะปนอยู่ จะเห็นได้จากความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ต่าง ๆ ของมหายานก็มีลักษณะคล้ายเทพในศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระโพธิสัตว์วัชรปาดีนีก็คือ พระอินทร์ในลัทธิศาสนาพราหมณ์นั่นเอง เพราะกล่าวไว้ว่า พระองค์ทรงวัชระและประทับบนสวรรค์ในฐานะราชาแห่ง

¹ ดูเชิงอรรถ หน้า 1.

ทวยเทพ และแม้จะเปลี่ยนรูปร่างเป็นรูปใด ๆ เช่น ในร่างมนุษย์มีเศียรเดียว แต่มี 4 กร หรือมีเศียร 3 เศียร กร 6 กร หรือมี 4 เศียร 4 กร ก็ตาม พระโพธิสัตว์ วัชรปาณีก็ยอมมีวัชรเป็นสัญลักษณ์เสมอ¹ ดังนั้น ฉะนั้น แม้ศาสนาพุทธแบบเถรวาท ที่ไทยนับถือจะไม่กล่าวถึงเทพเจ้าประจำศาสนา แต่เพราะความเชื่อหลาย ๆ อย่างที่ ประปนกันทำให้ไทยมีความรู้และนับถือพระเป็นเจ้าของพราหมณ์ ตลอดจนเทพที่กล่าวถึง ทางศาสนาพุทธด้วย จนมีคำกล่าวไว้ในหมู่ชาวไทยนั้น "พุทธกับไสยแยกกันไม่ออก" ยิ่งไปกว่านั้น วรรณคดีไทยประเภทวรรณคดีทางศาสนานั้น ก็ยังรับจากทั้งศาสนา-พราหมณ์และศาสนาพุทธ เรื่องของพระอินทร์ในวรรณคดีเหล่านั้นก็เข้ามาสู่วรรณคดี ไทย วรรณคดีบาลีที่แต่งในไทย เช่น ปัญญาสาครที่แต่งเลียนอรรถกถาชาดกก็มีบทบาทพระอินทร์แทรกอยู่มาก เมื่อวิไลนำเรื่องมาร้อยกรองเป็นวรรณคดีไทย เช่น สมุทรโฆษคำฉันท์ บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องที่มีบทบาทของพระอินทร์ แม้แต่ตำนานของไทยก็แสดงความเชื่อเรื่องพระอินทร์ที่เรารับเข้ามา ดังตำนาน เรื่องท้าวแสนปมก็ว่า พระอินทร์นำอินทเกตุกลองวิเศษมาให้นายแสนปม ขณะที่เขากำลังเคื่อดรอน จนทำให้เขากลายเป็นกษัตริย์² ตำนานเรื่องพระยาโคตรตะปบอง ก็ว่า พระอินทร์นำมาและของวิเศษอื่น ๆ มาให้เด็กพิการ ทำให้เด็กหนุ่มนั้นกลายเป็นหนุ่มรูปงาม แล้วได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ แต่คนเรียกกันทั่วไปว่า พระยาแตรก³

¹ Alice Getty, The Gods of Northern Buddhism (1st Tuttle ed.; Tokyo: Charles E. Tuttle Company, 1962), p. 49.

² ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 41 ภาค 66 "จุลยุทธการวงศ์" (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2512), หน้า 36 - 40.

³ ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1 ภาค 1 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506), หน้า 36 - 7.

ความเชื่อเรื่องพระอินทร์ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยจึงมีที่มาจากวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลี ตลอดจนจากความเชื่อทางศาสนาพุทธโดยตรงอยู่ดังนี้ ฉะนั้น จะขอกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตและวรรณคดีบาลีตามลำดับไป เพื่อให้เห็นที่มาของบทบาทพระอินทร์ในวรรณคดีไทยอย่างเด่นชัด สำหรับพระอินทร์ในวรรณคดีสันสกฤตนั้น เพื่อจะชี้ให้เห็นวิวัฒนาการความเชื่อเกี่ยวกับพระอินทร์ในวรรณคดีต่างสมัย จึงขอกล่าวถึงการแบ่งยุคของวรรณคดีสันสกฤต ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องความเป็นมาของพระอินทร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย